

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์เกี่ยวกับการจัดการกับความขัดแย้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชนบท จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามสภาพที่เป็นจริงในชุมชนที่ศึกษาในแง่มุมมองของการจัดการกับความขัดแย้งของชุมชนที่ศึกษา ดังนั้น การนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงสภาพและความรุนแรงของความขัดแย้ง และกระบวนการจัดการกับความขัดแย้งของชุมชน โดยผู้วิจัยได้อาศัยพื้นฐานแนวความคิดเกี่ยวกับ ลักษณะ โครงสร้างทางสังคม แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แนวคิดความขัดแย้ง แนวคิด การจัดการกับความขัดแย้ง กลยุทธ์ในการจัดการกับความขัดแย้ง และแนวคิดทางการศึกษาเชิง มนุษยนิยม เนื่องจากว่าแนวคิดเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจถึงโครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์ที่มี อยู่ในสังคม ความขัดแย้งที่ปรากฏในสังคม ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสภาพและความรุนแรงของ ความขัดแย้ง กระบวนการจัดการกับความขัดแย้ง ความสัมพันธ์ของบริบทชุมชนกับปรากฏการณ์ ความขัดแย้งและการจัดการกับความขัดแย้งของชุมชน และที่สำคัญการเรียนรู้ที่แทรกอยู่ใน กระบวนการจัดการกับความขัดแย้ง ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป

ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้วางแผนการดำเนินการวิจัยไว้เป็น 6 ขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและบุคคล

1.1 เอกสาร ได้แก่ ตำรา เอกสารทางวิชาการ วารสาร บทความ เอกสาร การประชุมสัมมนา และรายงานการวิจัย

1.2 บุคคล ได้แก่ อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้มีความรู้และประสบการณ์

2. การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในสนาม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การตรวจสอบข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและบุคคล

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเรื่องการจัดการกับความขัดแย้งของชุมชนชนบทเชียงใหม่ ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชน ความขัดแย้งและการจัดการ ซึ่งมีการเรียนรู้แทรกอยู่ในกระบวนการจัดการความขัดแย้งดังกล่าว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะ โครงสร้างของสังคมชนบท
- 2) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- 3) แนวคิดความขัดแย้ง
- 4) แนวคิดการจัดการกับความขัดแย้ง
- 5) กระบวนการจัดการกับความขัดแย้ง
- 6) แนวคิดของปรัชญาทางการศึกษาผู้ใหญ่เชิงมนุษยนิยม
- 7) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลของการศึกษาเอกสาร ตำรา และรายงานการวิจัยต่าง ๆ นั้น ผู้วิจัยได้นำมา กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และกำหนดประเด็นที่จะศึกษา ดังต่อไปนี้

2. การศึกษาข้อมูลจากบุคคล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มชัด ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาข้อมูลจากบุคคลนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้วิจัยได้มีโอกาสปรึกษาพูดคุยกับอาจารย์ที่ปรึกษาและคณาจารย์ในภาควิชา ในประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในประเด็นที่สนใจศึกษาดังกล่าว

การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในสนาม

ในขณะที่อยู่ระหว่างการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและบุคคล ผู้วิจัยได้เข้าไปสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในสนามเพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการศึกษาเรื่องความขัดแย้ง โดยก่อนเข้าพื้นที่ ผู้วิจัยได้รับทราบเรื่องราวความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วยบ้านทุ่งคา บ้านป่าตาล และบ้านแม่นอก ที่เป็นพื้นที่พิพาท เมื่อเข้าไปสำรวจแล้วผู้วิจัยเห็นว่าหมู่บ้านป่าตาลเป็นหมู่บ้านที่เหมาะสมที่จะเลือกเป็นพื้นที่ศึกษาด้วยเหตุผล 2 ประการดังต่อไปนี้

1. หมู่บ้านป่าตาล จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่พิพาทในเรื่องทรัพยากรระหว่างชุมชนกับองค์กรภายนอก ซึ่งได้แก่ หน่วยพิเศษจังหวัดเชียงใหม่ ในความเป็นจริงแล้วพื้นที่ความขัดแย้งดังกล่าวประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ป๊อก" คือหมู่บ้านทุ่งคา หมู่บ้านป่าตาล และหมู่บ้านแม่นอก แต่หมู่บ้านป่าตาลเป็นหมู่บ้านที่น่าสนใจศึกษาเพราะเป็นหมู่บ้านศูนย์กลางของพื้นที่พิพาท และเป็นป๊อกเดียวที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ทั้งหมด คือ วัดป่าตาล เมื่อมีการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือมีกิจกรรมทางศาสนา หรือกิจกรรมในส่วนรวมใด ๆ ชาวบ้านจากทั้งสามหมู่บ้านจะมารวมกันที่วัดป่าตาลแห่งนี้

2. หมู่บ้านป่าตาล เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่ปฏิบัติงานของผู้วิจัย ซึ่งอยู่ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวคือ 20 กิโลเมตรโดยประมาณ การคมนาคมสะดวก ทำให้ผู้วิจัยสามารถเดินทางเข้าหมู่บ้านได้บ่อยเท่าที่ต้องการ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชาวบ้าน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาชุมชนด้วยตนเอง และเข้าไปเยี่ยมเยือนชาวบ้านอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ จนกระทั่งได้ข้อมูลครบตามประเด็นที่ศึกษาวิจัย และผู้วิจัยยังได้กลับเข้าไปในชุมชนในระยะหลังอีกเป็นช่วง ๆ เพื่อเก็บข้อมูลบางประการเพิ่มเติมเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ที่สุด และเป็นการได้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาในระยะแรก ๆ ด้วย เนื่องจากประเด็นที่ผู้วิจัยทำการศึกษานั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับองค์กรภายนอก ซึ่งเป็นองค์กรราชการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในการที่จะทำให้ชาวบ้านไว้นับถือเชื่อใจ กล้าแสดงความคิดเห็นหรือเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ออกมาอย่าง

เปิดเผย อย่างไรก็ตามด้วยความเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเมื่อครั้งเกิดความขัดแย้งรุนแรงได้มีคณาจารย์และนักศึกษาหลายท่านได้ให้คำแนะนำและกำลังใจแก่ชาวบ้าน เมื่อผู้วิจัยเข้ามาบ้านครั้งแรก และแนะนำตัวเองว่าเป็นใคร มาจากไหน มีวัตถุประสงค์อะไรในการมาเก็บข้อมูลชาวบ้านจึงได้ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี เสมือนหนึ่งเป็นฝ่ายเดียวกันหรือเป็นผู้ที่สามารถไว้วางใจได้ ซึ่งผู้วิจัยเองก็ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างมากที่จะวางตัวเป็นกลาง แต่ก็รู้สึกอึดอัดใจในบางครั้ง เมื่อรู้สึกที่ชาวบ้านบางคนคาดหวังว่าผู้วิจัยน่าจะ เป็นฝ่ายนั้นหรือฝ่ายนี้ หรือคาดหวังว่าผู้วิจัยน่าจะ เป็นคนที่เข้ามาช่วยสะสางปัญหาให้ ดังตัวอย่างในการสนทนากลุ่มย่อย ครั้งหนึ่ง ขณะนั้นมีผู้เข้าร่วมสนทนาซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 คน ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ ความขัดแย้ง พร้อมกับหารือถึงวิธีการดำเนินการต่อไป เมื่อสิ้นสุดการสนทนามีชาวบ้านคนหนึ่งถามว่า "อาจารย์มาเก็บข้อมูลอย่างเดียวหรือ?" ในความหมายของคำถามนี้ ผู้วิจัยได้รับคำอธิบายว่า ผู้วิจัยน่าที่จะ เป็นฝ่ายชาวบ้าน ช่วยสานต่อ หรือมีส่วนช่วยในการสะสางปัญหาให้ โดยที่ที่สุดแล้ว ผลลัพธ์ก็คือ ชาวบ้านจะต้องได้กรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ทำกิน จนกระทั่งผู้วิจัยได้อธิบายซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า ผลของการวิจัยนั้นจะเป็นประโยชน์ทางด้าน การวางแผนการให้ความรู้ เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับความขัดแย้งของชุมชน ซึ่งประโยชน์ของการวิจัยในรูปของการศึกษานี้อาจจะย้อนกลับมาสู่ชุมชน ช่วยให้ชุมชนมีทางเลือกในการจัดการกับความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้นต่อไป ดังนั้นชาวบ้านจึงเข้าใจและบางคนเริ่มแสดงความในใจออกมามากขึ้น

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล และคำตอบที่เป็นจริง ครอบคลุมอย่างสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษา โดยใช้เทคนิคการศึกษาหลาย ๆ อย่าง ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงจากปรากฏการณ์ที่แท้จริงในชุมชน รวมทั้งเพื่อลดช่องว่างระหว่างผู้วิจัยกับประชากรเป้าหมาย ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปอย่างราบรื่น โดยมีประเด็นการจัดเก็บข้อมูลคือ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน สภาพและความรุนแรงของความขัดแย้งที่ปรากฏ และกระบวนการจัดการกับความขัดแย้ง วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีดังต่อไปนี้

1. วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ที่ใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ไม่เคร่งครัดในเรื่องขั้นตอนและลำดับของคำถาม ในบรรยากาศที่เป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่เป็นทางการ ซึ่งก็มิได้ทำให้ข้อมูลบางตอนขาดหายไป แต่บางครั้งกลับเป็นผลดีในแง่ที่เกิดการแตกประเด็นที่น่าสนใจที่ยังอยู่ในขอบเขตของเนื้อหาที่สนใจศึกษา

2. วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยได้ใช้ทุกขณะที่อยู่ชุมชน ซึ่งจะต้องใช้ความแนบเนียนในการเป็นคนช่างสังเกต ไม่ให้ชาวบ้านรู้ตัวว่ากำลังถูกสังเกตพฤติกรรม หรือเรากำลังสังเกตปรากฏการณ์ต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ชาวบ้านรู้สึกอึดอัดใจ

3. การสนทนาและอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ได้ใช้เครื่องมือนี้ในการพูดคุยเรื่องความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน การจัดการกับความขัดแย้ง ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานบางประการก็ได้จากการสนทนาดังกล่าว กลุ่มดังกล่าวได้แก่ กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มหนุ่มสาว และกลุ่มเยาวชน โดยมีสมาชิกกลุ่มครั้งละประมาณ 4 คนต่อกลุ่ม และใช้เวลาสนทนาประมาณ 1 ชั่วโมงต่อครั้ง

สำหรับรายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูลมีดังต่อไปนี้

1) การสร้างความสัมพันธ์ ครั้งแรกที่ผู้วิจัยเข้าไปในหมู่บ้าน ผู้วิจัยรู้จักกับผู้ใหญ่บ้านเพียงคนเดียว โดยผู้วิจัยได้ไปหาและแนะนำตัวเอง เมื่อครั้งผู้ใหญ่บ้านคือ ผู้ใหญ่แดงไปประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านประจำเดือนสิงหาคม 2537 โดยการสนับสนุนของปลัดอำเภอฝ่ายปกครองในขณะนั้น หลังจากนั้นผู้วิจัยก็เข้าหมู่บ้าน โดยครั้งแรกได้ตรงไปที่บ้านผู้ใหญ่บ้านก่อน เพื่อสอบถามข้อมูลทั่ว ๆ ไปของหมู่บ้าน จากนั้นผู้วิจัยได้อาศัยกับผู้ใหญ่บ้านแนะนำให้รู้จักกับอดีตผู้ใหญ่บ้าน คือ พ่อมา จากนั้นพ่อมันได้แนะนำให้รู้จักกับชาวบ้านอีกหลายคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งได้แก่อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าตาล ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ อดีตผู้ใหญ่บ้านที่มีบทบาทในการต่อสู้ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้ให้ข้อมูลที่สำคัญและได้แนะนำแหล่งข้อมูลคนอื่น ๆ ให้ผู้วิจัยรู้จักอีกหลายท่าน นอกจากนี้การที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปเยี่ยมเยือนชาวบ้านบ่อย ๆ ทำให้

ชาวบ้านทราบว่ามาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นนักศึกษา เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์บางท่านที่รู้จักชาวบ้าน ชาวบ้านก็ยินดีต้อนรับและยินดีให้ข้อมูลทุกแง่มุม

2) การสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทุกประเด็นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ทั้งที่เป็นคู่กรณี และบุคคลที่สาม โดยคู่พิพาท ได้แก่ ประชากรที่อยู่ในชุมชน ซึ่งหมายถึงผู้นำที่เป็นทางการคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่ม องค์กร คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าตาลที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในช่วงความขัดแย้งเจ้าอาวาสปัจจุบัน แก่เหมืองฝาย คณะกรรมการเหมืองฝาย คณะกรรมการวัด นอกจากนี้ก็มีกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มหนุ่มสาว และผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ส่วนอีกฝ่ายหนึ่ง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยพิเศษจังหวัดเชียงใหม่ในฐานะคู่กรณี สำหรับบุคคลที่สามนั้น ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการ ซึ่งประกอบไปด้วย ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบพื้นที่ เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล และครู บุคคลเหล่านี้ได้ให้ข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลพื้นฐานของชุมชน สภาพของความขัดแย้ง ความรุนแรงของความขัดแย้ง และการดำเนินการจัดการกับความขัดแย้งโดยละเอียด สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยต้องระมัดระวังเป็นพิเศษคือ การวางตัวให้เป็นกลาง ต้องเป็นกลางจริง ๆ ซึ่งในการเริ่มเข้าไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายนั้น ชาวบ้านได้ไว้วางใจ ต้อนรับขับสู้เป็นอย่างดีด้วยสาเหตุที่ในช่วงเหตุการณ์ความขัดแย้งรุนแรงนั้น ได้มีอาจารย์บางท่านและนักศึกษาหลายคนได้เข้ามาหมู่บ้านไปสังเกตการณ์และให้กำลังใจชาวบ้าน รวมทั้งให้คำแนะนำเมื่อชาวบ้านร้องขอ ทำให้ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในสายตาของชาวบ้านเป็นไปในด้านบวก ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยเข้าไปในหมู่บ้าน จึงได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี และชาวบ้านยินดีตอบคำถามของผู้วิจัยทุกคำถาม ซึ่งเช่นเดียวกันที่กลุ่มบุคคลที่สามก็ยินดีให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย ซึ่งบางครั้งมากกว่าและดีกว่าที่ผู้วิจัยคาดหวังด้วยซ้ำ ส่วนทางด้านฝ่ายคู่กรณี คือเจ้าหน้าที่ของหน่วยพิเศษจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงแรก ๆ ที่ผู้วิจัยเข้าพื้นที่ก็ได้ถูกจับตามองว่าเป็นใคร มาจากไหน เป็นฝ่ายใคร แต่ผู้วิจัยก็พยายามยิ้มแ้มแจ่มใส มีไมตรีจิตให้ พูดบ่อย ๆ ครั้งเข้าก็เกิดความเคยชินว่าผู้วิจัยเป็นนักศึกษาที่เข้ามาศึกษาเท่านั้นจริง ๆ มิได้มีเจตนาหรือล่อลวงไปทางการยุบปลุกปั่นชาวบ้านให้เป็นปฏิปักษ์ต่อทางราชการ สังเกตได้ว่าไม่ว่าจะช่วงก่อนหรือหลังจากที่ผู้วิจัยเข้าพื้นที่ชาวบ้านก็ไม่ได้มีปฏิกิริยาผิดปกติใด ๆ ต่อฝ่ายหน่วยพิเศษ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสามารถพูดคุยทักทายกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยพิเศษบริเวณปากทางเข้าหมู่บ้านได้พอสมควร นอกจากนี้ผู้วิจัยได้อาศัยเพื่อนฝูงที่เป็น

เจ้าหน้าที่ในหน่วยพิเศษช่วยให้ข้อมูล และแนะนำเจ้าหน้าที่คนอื่น ๆ ให้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ถูกขูด ซึ่งผลของการสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยได้รายงานในบทความต่อไปโดยละเอียดแล้ว

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การตรวจสอบข้อมูลเพื่อความแม่นยำ ถูกต้องนั้นมีความจำเป็นมาก ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบ 3 เล้า กล่าวคือ มีการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามเดียวกันสำหรับประเด็นปัญหาเดียวกันกับชาวบ้าน เจ้าหน้าที่หน่วยพิเศษ และบุคคลที่สาม เพื่อตรวจสอบข้อมูลอยู่ตลอดระยะเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูล จนแน่ใจว่า ข้อมูลนั้นถูกต้อง แล้วจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลจึงต้องกระทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ เปรียบเทียบซ้ำแล้วซ้ำอีกไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทั้งนี้ เพื่อถามคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ประการคือ

1. เพื่อศึกษาสภาพและความรุนแรงของความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับกลุ่มองค์กรหรือกลุ่มบุคคลภายนอก
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการกับความขัดแย้งของชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนที่ศึกษา

ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษาและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กันตลอดเวลาที่ดำเนินการวิจัย กล่าวคือ ในแต่ละวันหลังจากเก็บข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้วิจัยจะกลับมานั่งเขียนบันทึกอย่างละเอียดพร้อมกับจัดหมวดหมู่ของข้อมูลเป็นด้าน ๆ ได้แก่ ประวัติชุมชน สภาพภูมิศาสตร์ ประชากรศาสตร์ สภาพทางสังคม วัฒนธรรม สังคมจิตวิทยา ลักษณะทางนิเวศน์วิทยา เศรษฐกิจ

สุภาพอนามัย เทคนิควิทยา และลักษณะทางนันทนาการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคมของชุมชน รวมทั้งข้อมูลด้านสถาบันและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นดังกล่าว พร้อมกับวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กันทุกครั้ง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาของการวิจัยของผู้วิจัยในประเด็นสภาพ และความรุนแรงของความขัดแย้ง รวมทั้งกระบวนการจัดการกับความขัดแย้งของชุมชนนั้น เนื่องจากผู้วิจัยได้ศึกษาถึงบริบทชุมชนเป็นอย่างดีแล้ว ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลตามประเด็นในกรอบของเนื้อหาที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ก่อน แล้วได้รวบรวมข้อมูลไปพร้อมกับการวิเคราะห์ข้อมูลไปด้วยทุกครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนสมบูรณ์ตามประเด็นที่ต้องการ และหากผู้วิเคราะห์ข้อมูลแล้วเห็นว่าข้อมูลที่ทำการวิเคราะห์ได้ยังไม่เป็นที่พอใจก็จะเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ซ้ำอีก เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลบุคคลกลุ่มต่างๆ และพื้นฐานข้อมูล ระบบคิดของผู้ให้ข้อมูลต่างประสบการณ์กันจึงจำเป็นต้องใช้ความพยายามในบางประเด็นต้องค่อยเป็นค่อยไปเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลที่แท้จริง โดยเฉพาะประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลเกรงว่าอาจเป็นผลร้ายต่อเขา เช่น เหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นในช่วงเกิดการประท้วง ใครใช้ความรุนแรงกับใครอย่างไรเพราะอะไร คู่พิพาทใช้มาตรการอย่างไรในการจัดการกับปัญหา และชาวบ้านต่อสู้ด้วยวิธีการใด มีกระบวนการจัดการอย่างไร ใครเป็นผู้ดำเนินการต่อสู้ มีบุคคลที่สามเข้ามามีบทบาทในการต่อสู้หรือไม่อย่างไร ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งเป็นคำถามที่ชาวบ้านต้องไว้วางใจคนถามจริงจึงจะตอบหรือทางฝ่ายผู้ถามเองก็ต้องแน่ใจจริง ๆ ว่าได้สร้างความไว้วางใจให้แก่ชาวบ้านระดับหนึ่งแล้ว มิฉะนั้นก็อาจได้ข้อมูลที่เบี่ยงเบนไปจากข้อเท็จจริง

ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์สลับกันไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้งเรื่อยไป และข้อมูลที่ได้รับมีการวิเคราะห์ข้อมูลและทั้งหมด ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เป็นภาพรวมสภาพและความรุนแรงของความขัดแย้ง และกระบวนการจัดการกับความขัดแย้งของชุมชน และผู้วิจัยก็นำผลการศึกษาวินิจฉัยมาเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

โดยสรุปแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้เวลาประมาณ 1 ปี 8 เดือน ในการดำเนินการทั้ง 5 ขั้นตอนดังกล่าว เริ่มตั้งแต่การสำรวจเบื้องต้นในเดือนสิงหาคม 2537 จนถึงเดือนเมษายน 2539 โดยระยะเวลา 1 ปี 8 เดือนดังกล่าว ผู้วิจัยใช้ในการสร้างความสัมพันธ์กับประชากรเป้าหมายโดยเฉพาะคู่พิพาท เก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมกับการวิเคราะห์และตรวจสอบความถูกต้อง

ของข้อมูล ซึ่งต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เพื่อให้แน่ใจว่าได้ข้อมูลที่เป็นจริง ช่วงที่ต้องใช้เวลามากคือ ช่วงสร้างความสัมพันธ์ ผู้วิจัยต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการแสดงจุดยืนในความเป็นกลางของตนเองต่อสภาวะการณ์ใด ๆ ซึ่งคู่พิพาทต่างฝ่ายต่างก็ตั้งความคาดหวังที่ไม่ตรงกับจุดยืนของผู้วิจัย นั่นคือพยายามคิดว่าผู้วิจัยกำลังเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว สิ่งที่ผู้วิจัยคาดหวังคือ หวังว่าข้อมูลที่ได้ศึกษาไปนั้นจะเป็นประโยชน์ในแง่มุมมองทางการศึกษา ซึ่งท้ายที่สุดแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการกับความขัดแย้ง มิใช่เพียงแต่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่จะเป็นประโยชน์ต่อทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ และในทุกพื้นที่ที่ปรากฏ เหตุการณ์ความขัดแย้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติขึ้น ระหว่างชุมชนชนบทภาคเหนือกับองค์กรภายนอกต่อไป

อย่างไรก็ตามภายในระยะเวลา 1 ปี 8 เดือนนี้ ผู้วิจัยก็สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่และครบถ้วน สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย